

ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์

An Analysis of The Roles of Gilānupaṭṭhāk Monk

For Well-Being of Monk

พระครูสังฆรักษ์วรท อภิวโร, Phrakhru Sangkharak Warot Apiwaro^๑

อุทัย สติมัน, Uthai Satiman^๒

พระมหาวัฒนา ปญญาทีโป, Phra Maha Vadhana Panyathipo^๓

E-mail : Warot๐๐๔๗@gmail.com

Received: April 22, 2022 Revised: April 28, 2022

Accepted: June 10, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมและวิธีการดูแลสุขภาพผู้ป่วยสำหรับพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและวิธีการดูแลสุขภาพผู้ป่วยสำหรับพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่าพระคิลานุปัฏฐากมีความรู้ด้านสุขภาพมากกว่าพระสงฆ์ทั่วไป การดูแลสุขภาพตามหลักพระธรรมวินัย คณะสงฆ์พึงส่งเสริมให้มีพระคิลานุปัฏฐากเพื่อคอยดูแลและส่งเสริมสร้างสุขภาพตนเอง อุปัชฌาย์ อาจารย์และสหธรรมิก ที่เฝ้าต่อพระธรรมวินัย โดยใช้ประโยชน์ความรู้ด้านสุขภาพจากการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม พระคิลานุปัฏฐากที่ดูแลพระสงฆ์อาพาธนั้นต้องสละเวลาและมีความตั้งใจที่จะถวายเป็นการรักษ พระสงฆ์ที่อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาพร้อมที่จะถวายเป็นการอุปฐากพระสงฆ์ผู้อาพาธด้วยวิธีการต่าง ๆ การนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้ป่วยได้เข้าใจตามธรรมและสามารถนำหลักธรรมนี้ไปใช้เพื่อพัฒนาจิตใจของตนให้มีความแข็งแรง พระพุทธองค์ทรงเน้นสอนไตรลักษณ์ ที่เป็นลักษณะเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ที่

¹ สาขาวิชาพระพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. / Faculty of Graduate Studies Mahamakut Buddhist University

² มหาวิทยาลัยสวนดุสิต/ Suan Dusit University, Thailand

³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ประกอบด้วย รูปธรรมและนามธรรม ความไม่เที่ยง เป็นต้น ถือเป็นแก่นของคำสอน การใช้หลักธรรมในการทำงาน เพื่อต้องการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นบรรเทาความทุกข์ทางด้านจิตใจ

เพราะการเจ็บป่วยและความตายเป็นทุกข์ เป็นภัยของมนุษย์แต่ขณะเดียวกัน ก็เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาธรรมชาติของทุกชีวิต

คำสำคัญ: (บทบาท),(พระคิลานุปัฏฐาก),(สุขภาวะ),(พระสงฆ์)

Abstract

This article is part of the research entitled “An analysis of the roles of *Gilānupaṭṭhāk* monk for well-being of monk”. The research contains ๓ objectives including ๑) to study the roles of the patient attendants in Buddhist scripture, ๒) to study the Buddhist virtue and patients’ well-being care for *Gilanupatthaka* Bhikkhus in Buddhism, and ๓) to analyze the Buddhist virtue and patients’ well-being care for *Gilanupatthaka* Bhikkhus in Buddhism. The findings revealed that *Gilanupatthaka* Bhikkhus had more health knowledge than general monks. Health care according to Buddhism, the Sangha should encourage the monks to look after well-being and promote their own health, preceptors, teachers, and companions contributing to the discipline by applying the health knowledge from the Phra *Gilanupatthaka* course training correctly and appropriately. They must spend the time and intentionally give treatment, ready to look after the patient Sangha with diverse ways. To apply the Buddhist teachings in daily life, the *Gilanupatthaka* Bhikkhus must apply Buddhist virtues in daily life for enabling the patients to understand Dhamma and strengthen it in progress. For specific patient healing, the Buddha emphasized on mental development by Three Common Manners teaching, viz. impermanence, as its essence. To apply Dhamma for work aims to provide the helps, mental difficulty and suffering reliefs in which these sickness and death are the true state everyone must face and accept them all as the natural way.

Keywords: (Roles),(*Gilānupaṭṭhāk* Monk),(Well-Being),(Monk)

1. บทนำ

รัฐบาลไทยปัจจุบันได้กำหนดกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^๔ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาให้สังคมไทย ทุกองค์กร สถาบันให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพทางสังคม และสถาบันพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งที่สำคัญยิ่งอยู่คู่สังคมไทยมาอย่างช้านานเป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมของชาติ พระสงฆ์ได้รับการยกย่องในฐานะผู้นำที่เป็นแบบอย่าง เป็นผู้ลึทธิในการสั่งสอนศีลธรรม ปัจจุบันมีจำนวนพระสงฆ์อยู่วัด และสำนักสงฆ์ทั่วประเทศไทย วัดถือเป็นจำนวนที่อยู่เกือบทุกชุมชน วัดของไทยมีจำนวน ๔๑,๒๐๕ วัด แบ่งเป็นวัดสังกัดมหานิกาย ๓๗,๓๖๖ วัด ธรรมยุต ๓,๘๐๓ วัด จินนิกาย ๑๕ วัด อนัมมิกาย ๒๑ วัด ในจำนวนนี้จำแนกเป็นวัดประเภทพระอารามหลวง ๓๑๐ วัด อยู่ในสังกัดมหานิกาย ๒๔๗ วัด ธรรมยุต ๖๓ วัด และประเภทวัดราษฎร์ ๔๐,๘๙๕ วัด มหานิกาย ๓๗,๑๑๙ วัด ธรรมยุต ๓,๗๔๐ วัด จินนิกาย ๑๕ วัด อนัมมิกาย ๒๑ วัด และมีพระสงฆ์จำนวน ๒๙๐,๐๑๕ รูป สามเณรจำนวน ๕๘,๔๑๘ รูป รวมเป็น ๓๔๘,๔๓๓ รูป ในจำนวนพระสงฆ์ทั้งหมดมากกว่าร้อยละ ๕๐ ของพระสงฆ์เป็นผู้สูงอายุและมีแนวโน้มเป็นผู้สูงอายุมากขึ้นซึ่งประสบปัญหาด้านสุขภาพและองค์ความรู้การเตรียมพร้อม การดูแลรักษาตนเองเมื่อยามอาพาธทำให้เกิดผลกระทบต่อตัวพระสงฆ์เอง และการพัฒนาองค์กรของพระพุทธศาสนาที่ต้องทำหน้าที่สนับสนุนเกื้อกูลให้สังคมมีความสุขเจริญรุ่งเรือง

คนไทยร้อยละ ๙๕ นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นรากฐานทางประเพณี และวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์มรดกของชาติไทย พระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญ ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา พัฒนาการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาสังคม ท้องถิ่น ชุมชน อันเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชน ในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเองสิ่งแวดล้อมภายในวัด และขยายผลสู่การพัฒนาสุขภาพของชุมชน พระสงฆ์มีปัญหาด้านสุขภาพ โดยเฉพาะป่วยเป็นโรคติดต่อไม่เรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือดและภาวะไขมันในเลือดสูง ซึ่งสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งมาจากอาหารที่รับมาจากการบิณฑบาตร การทำบุญของประชาชน ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงผลที่มีสุขภาพของพระสงฆ์^๕

⁴ สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสำนักนายกรัฐมนตรี, 2560), หน้า 2.

⁵ ชลธิชา จิรภัคพงศ์, สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบสุขภาพตามแนววิถีพุทธโดยการบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของจังหวัดลำปาง, Veridian E-Journal Science and Technology Silpakorn University, Volume 12 Number 6 (November – December 2019), หน้า 1227–1247.

นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสิ่งที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรค เช่น การสูบบุหรี่ ดื่มกาแฟ ดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง และขาดการออกกำลังกายที่เหมาะสม หากไม่ได้รับการแก้ไข จะกลายเป็นผู้ป่วยรายใหม่ ปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ ได้มีหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการแก้ไขปัญหามาแล้ว แต่เป็นเพียงโครงการเฉพาะกิจที่ขาดระบบกลไกการดำเนินงาน ขาดการบูรณาการกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างจริงจัง และมีการดำเนินงานเฉพาะในบางพื้นที่เท่านั้น แม้ว่าพระสงฆ์จะมีหลักประกันสุขภาพ แต่เมื่ออาพาธยังมีปัญหาในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข รวมทั้งขาดการดูแลสุขภาพพระสงฆ์อย่างต่อเนื่องและครบวงจร หากไม่มีการพัฒนากระบวนการส่งเสริมและการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ในด้านสุขภาพ จะทำให้ตัวของพระสงฆ์ขาดการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมให้อยู่ในสภาวะที่ถูกต้อง ซึ่งส่งผลต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาความดีงามด้านคุณธรรม จริยธรรม ทั้งด้านการปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างและสั่งสอนประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นความจำเป็นสำคัญยิ่งต่อความเจริญมั่นคงหรือความล้มเหลวอ่อนแอของประเทศไทย

จากสถานการณ์สุขภาพพระสงฆ์ดังกล่าว รัฐบาลจึงเล็งเห็นความสำคัญของสุขภาพพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องมติมหาเถรสมาคม ที่ ๑๙๑/๒๕๖๐ และมติสมัชชาแห่งชาติครั้งที่ ๕ ให้มีการขับเคลื่อนงาน “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐^๖ ที่จัดทำขึ้นภายใต้มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๗/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐ มติที่ ๑๙๑/๒๕๖๐ เรื่องการดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพที่กำหนดให้ดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนทั่วประเทศ โดยกำหนดเป้าหมายในการขับเคลื่อน ๓ ประการ ได้แก่ ๑) พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ๒) ชุมชนและสังคมกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และ ๓) บทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม โดยยึดหลัก “ใช้ทางธรรมนำทางโลก”^๗

พระคิลานุปัฏฐากในพระพุทธศาสนา ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่างรวมไปถึงการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีต่อกันของพระสงฆ์ เป็นการอุปฐากระหว่างอุปัชฌาย์กับอันตวาสสิก หรือระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ด้วยกันเอง เพราะเหตุที่พระสงฆ์เมื่อไม่มีใครทำหน้าที่อุปฐากให้บางครั้งย่อมได้รับความลำบากมาก พระคิลานุปัฏฐาก จึงมีความสำคัญใน

⁶ มหาเถรสมาคม, **ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ**, ออนไลน์, แหล่งที่มา: <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=7466>, [30 มีนาคม 2564].

⁷ มหาเถรสมาคม, **การดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ**, ออนไลน์, แหล่งที่มา: <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=7466>, [30 มีนาคม 2564].

เบื้องต้น ๓ ประการ คือ ๑) ความสำคัญในฐานะที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา ๒) ความสำคัญในฐานะที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ และ ๓) ความสำคัญในฐานะสร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนา^๘ การทำหน้าที่ศิลาบุญฐานากเป็นสิ่งที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อกันตามหลักพระธรรมวินัย นอกจากนี้มีวัตถุประสงค์ตามพุทธบัญญัติดังกล่าวแล้วยังมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ ๑) เพื่อให้พระภิกษุเอาใจใส่ในการทำหน้าที่อุปัฏฐากกันและกัน ๒) เพื่อได้รับการศึกษาจากพระอุปัชฌาย์อาจารย์ ๓) เพื่อชวนช่วยป้องกันความเสื่อมเสียอันจักมีหรือมีแล้ว และ ๔) เพื่อความดีงามในพระสงฆ์ คือ ให้มีความรักใคร่ เคารพเลื่อมใส ห่วงตัวอย่างยิ่งต่อกันและกันในพระสงฆ์ ตลอดจนการดูแลยามอาพาธเจ็บป่วย และได้รับทุกขเวทนา เพื่อสงเคราะห์ ให้ถึงที่สุดแห่งธรรม

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบหรือวิธีการวิจัยเป็นการวิจัย โดยมีแนวทางการศึกษาในการจัดเก็บข้อมูลอันประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลักธรรมในการดูแลสุขภาพสำหรับพระศิลาบุญฐานาก และนำไปเผยแพร่ประยุกต์ใช้กับประชาชนทั่วไป กลุ่มคน องค์กร สถาบันซึ่งจะสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา ความเจริญรุ่งเรืองด้านมนุษย์และสังคมไทยโดยรวม ดังนั้น จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมการดูแลสุขภาพของพระศิลาบุญฐานาก โดยจะศึกษาทั้งด้านความเป็นจิตอาสา หลักธรรมที่ใช้ประกอบการเป็นพระศิลาบุญฐานาก เพื่อจักได้ทราบและเข้าใจในพระศิลาบุญฐานากสืบไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย/วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระศิลาบุญฐานากในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๓ ข้อ คือ

๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของศิลาบุญฐานากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมและวิธีการดูแลสุขภาพผู้ป่วยสำหรับพระศิลาบุญฐานากตามหลักพุทธศาสนา

๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและวิธีการดูแลสุขภาพผู้ป่วยสำหรับพระศิลาบุญฐานากตามหลักพุทธศาสนา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจาก คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และ

^๘ สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย, คู่มือแนวทางการอบรมหลักสูตรพระศิลาบุญฐานาก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2561), หน้า 9.

หลักการที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้จัดขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Research Process) มีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ จากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ เพื่อให้ทราบถึงหลักการ และแนวคิดสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมการดูแลสุขภาพของพระคิลานุปัฏฐาก

๑.๗.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ตำรา และเอกสารงานวิจัย ทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นการอธิบายขยายความเนื้อหาเพิ่มเติมจากเนื้อหาในพระไตรปิฎกให้มีความละเอียดชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๑.๗.๓ ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ งานนิพนธ์ และบทบรรยาย ตลอดจนถึงผลงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมการดูแลสุขภาพของพระคิลานุปัฏฐาก

๑.๗.๔ รวบรวม ประมวล สังเคราะห์ และวิเคราะห์ ข้อมูลเหล่านั้นให้เห็นทิศทางอย่างชัดเจนถึงแนวคิดเรื่องการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมการดูแลสุขภาพของพระคิลานุปัฏฐาก

๑.๗.๕ สรุปผลการวิจัยและขอเสนอแนะ

๔. ผลการวิจัย/ประเด็นที่ค้นพบจากการวิจัย

การอาศัยพึ่งพากันในยามป่วยไข้ เป็นการถวายอุปัฏฐากหรือดูแลซึ่งกันและกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โรคภัยไข้เจ็บก็มีมาแต่สมัยพุทธกาล ดังปรากฏในคิลานวัตตูกถา^๙ และทุติยอุปัฏฐากสูตร^{๑๐} การดูแลรักษาพระสงฆ์ซึ่งกัน การอุปัฏฐากพระสงฆ์ต้องมีความพร้อมในเรื่องจิตใจที่จะดูแลพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ และเพื่อน เมื่อท่านเหล่านั้นอาพาธ^{๑๑} หรือแม้แต่ดูแลบุคคลอื่นที่ว่าจะช่วยรักษาได้ด้วยความเต็มใจ อันเป็นการรักษาทางกายเพื่อให้ทุเลาจากพยาธิและรักษาโรคทางใจให้ท่านมีกำลังใจที่จะดูแลตัวเองและรักษาอาการป่วยให้ดีขึ้น หลักการอุปัฏฐากภิกษุไข้ในสมัยปัจจุบัน^{๑๒} โดยการดูแลภิกษุไข้เนื่องจากวิถีชีวิต หรือสถานะของท่านเป็นภิกษุ ปลีกตัวออกมาอยู่กับหมู่สงฆ์หรืออยู่เพียงลำพัง ห่างจากฆราวาส และไม่คลุกคลีกันจนเกินจำเป็นแม้แต่ในหมู่ภิกษุด้วยกัน การนอน การพักรักษาตัวที่วัด หรืออยู่ร่วมกับฆราวาสที่โรงพยาบาล จึงไม่สะดวกสำหรับภิกษุและเป็น

^๙ วิ.ม. (ไทย) 5/365/239-243

^{๑๐} อ.ป.ญจก. (ไทย) 22/124/204-205.

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) 5/365/240.

^{๑๒} พระวิชิต ธรรมชิต, คู่มือดูแลพระภิกษุไข้ในโรงพยาบาล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ญาณภาวัน, 2560), หน้า19.

เหตุให้เกิดอาบัติ พระสงฆ์ที่เป็นคิลานุปัฏฐาก ดูแลบ่าบัดผู้ป่วย ต้องมีความหนักแน่นในการดูแล และมีความจริงใจต่อการรักษาโรคทางกายและใจของผู้ป่วย

ภิกษุที่ปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยต่างทราบดีว่า การที่จะดูแลสุขภาพและเยียวยาเมื่ออาพาธ โดยหลักการแล้วพระพุทธศาสนาไม่ได้กำหนดวิธีการรักษาโรคเป็นข้อที่ต้องถือปฏิบัติชัดเจนตามนั้น ไม่มีข้อห้ามตามพระธรรมวินัยที่เหมาะสมกับสมณสาธูป และมักไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การใช้หลักธรรมสำหรับบ่าบัดผู้ป่วย เป็นการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้ป่วยได้เข้าใจตามธรรมและสามารถนำหลักธรรมนี้ไปใช้เพื่อพัฒนาจิตใจของตนให้มีความแข็งแกร่ง ที่จะทำให้อาพาธได้ดูแลบำรุง ฉะนั้นธรรมจึงมีความสำคัญต่อผู้ป่วยเพื่อเป็นยาบรรเทาทุกข์ หรือธรรมโอสถของพระพุทธเจ้าที่มีความสำคัญทางด้ายจิตใจ^{๑๓} โดยหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็นหลักธรรมที่ใช้สำหรับพระคิลานุปัฏฐาก เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการอุปฐากภิกษุคือ สังคหวัตถุ^{๑๔} พรหมวิหาร^{๑๕} ชันธ^{๑๖} ไตรลักษณ์^{๑๗} ปฏิจจสมุปบาท และกิลเลส-กรรม-วิบาก^{๑๘} เป็นอาทิ

พระคิลานุปัฏฐากมีความรู้ด้านสุขภาพมากกว่าพระสงฆ์ทั่วไป การดูแลสุขภาพตามหลักพระธรรมวินัย คณะสงฆ์พึงส่งเสริมให้มีพระคิลานุปัฏฐากเพื่อคอยดูแลและส่งเสริมสร้างสุขภาพตนเอง อุปัชฌาย์ อาจารย์และสหธรรมิก ที่เฝ้าต่อพระธรรมวินัย โดยใช้ประโยชน์ความรู้ด้านสุขภาพจากการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม พระคิลานุปัฏฐากที่ดูแลพระสงฆ์อาพาธนั้นต้องสละเวลาและมีความตั้งใจที่จะถวายเป็นการรักษา พระสงฆ์ที่อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาพร้อมที่จะถวายเป็นการอุปฐากพระสงฆ์อาพาธด้วยวิธีการต่าง ๆ การนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้ป่วยได้เข้าใจตามธรรมและสามารถนำหลักธรรมนี้ไปใช้เพื่อพัฒนาจิตใจของตนให้มีความแข็งแกร่ง คำสอนสากลใช้กับทุกสิ่งทุกอย่าง แต่พระพุทธองค์ทรงเน้นสอนไตรลักษณ์ ที่เป็นลักษณะเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ที่ประกอบด้วย รูปธรรมและนามธรรม ความไม่เที่ยง หลักคำสอนที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ถือเป็นแก่นของคำสอน การใช้หลักธรรมในการทำงาน เพื่อต้องการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นบรรเทาความทุกข์ทางด้านจิตใจ เพราะการเจ็บป่วยและ

¹³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ 6. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 104.

¹⁴ อ.อุก. (ไทย) 23/24/267.

¹⁵ ที.ม. (ไทย) 10/184/225.

¹⁶ พระมหาโยธิน โยธโก (ปัตตสาส์) “การจัดการชั้น 5 เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ในพระพุทธศาสนา”, คุษฎิณีพนธ์ คุษฎิณีบัญญัติส สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), หน้า 118-120.

¹⁷ ส.ช. (ไทย) 17/12/27-28.

¹⁸ ม.อ. (ไทย) 14/383/433-441.

ความตายเป็นทุกข์ เป็นภัยของมนุษย์แต่ขณะเดียวกัน ก็เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาธรรมดาของทุกชีวิต

๑๙

๕. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ ยังขาดการดูแลและการเอาใจใส่ต่อพระสงฆ์ด้วยกัน ด้วยวาทะบทของพระคิลานุปัฏฐากที่ต้องดูแลภิกษุผู้ป่วยใช้ยังมีน้อย แต่ผู้ป่วยมีมากขึ้น ทำให้การดูแลยังไม่ทั่วถึงหากจะให้บุคคลอื่นมาดูแลพระสงฆ์ทั้งแพทย์และพยาบาลก็มิควรได้ เพราะอาจจะทำให้พระสงฆ์ละเมิดต่อพระธรรมวินัยที่ให้ผู้หญิงมาจับต้อง ฉะนั้นการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ผู้ป่วยควรจะเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ด้วยกันที่ผ่านการอบรมทางการแพทย์ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพผู้ป่วยอย่างถูกวิธี อนึ่งพระสงฆ์ที่ป่วยหากไม่ได้รับการดูแลจากลูกศิษย์ ก็ทำให้การพยาบาลต่อตนเองนั้นลำบาก สุขภาวะที่ต้องดูแลร่างกายและการใช้ธรรมโอสถดูแลสุขภาพจิตใจ ด้วยเหตุนี้ทำให้พระคิลานุปัฏฐากจึงต้องเสียสละส่วนตนและเตรียมพร้อมที่จะดูแลพระสงฆ์ทุกเวลา

๖ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของของพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจควรแก่การทำวิจัยเพิ่มเติมอีกหลายประเด็น เช่น

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงสุขภาพของพระสงฆ์ตามหลักโภชนาการที่ถูกต้อง
- ๒) ศึกษาเรื่องการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์กับแพทย์ปัจจุบันโดยไม่ละเมิดพระธรรมวินัย
- ๓) ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมกับการดูแลสุขภาพทางจิตใจ

เอกสารอ้างอิง

พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณ ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

---

¹⁹ คล้อย ทรงบัณฑิต ประชุมวิชานานาปัญหาและเฉลยธรรมวินัยสำหรับนักธรรมชั้นตรีและ
ธรรมศึกษาตรี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์), ม.ป.ป.

คล้าย ทรงบัณฑิต. **ประชุมวิชานานาปัญหาและเฉลย ธรรมวิภาค สำหรับนักธรรมชั้นตรีและ
ธรรมศึกษาตรี.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ.** กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา,
๒๕๒๐.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

_____. **พุทธธรรมฉบับขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระวิชิต ธมฺมชิตโต. **คู่มือดูแลพระภิกษุอาพาธในโรงพยาบาล.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ญาณภา
วีน, ๒๕๖๐.

พระมหาโยธิน โยธโก (ปัตตชาลี). “การจัดการชั้น ๕ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่นุชย์ใน
พระพุทธศาสนา”. **ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐.**
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขานุการสำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐.

สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย. **คู่มือแนวทางการอบรมหลักสูตรพระคิลาณุปัฏฐาก.**
กรุงเทพมหานคร: สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๖๑.

มหาเถรสมาคม. **ธรรมบัญญัติสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://mahathera.onab.go.th/index.phpurl=mati&id=๗๕๖๖>, [๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔].

_____. **การดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://mahathera.onab.go.th/index.phpurl=mati&id=๗๕๖๖>, [๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔].

